

Bøker

tiske bemerkninger både til britisk og til Natos forsvarspolitik. Man får ofte det inntrykk, skriver han, at Natos styrker er «overheadquartered» og overforsynt, og mindre opptatt av de realiteter de vil bli stillet overfor som «fighting troops».

Hva forfatteren kaller det «funksjonelle prinsipp» skulle innebære at man, fra toppen av den britiske forsvarsledelse, tok sikte på å la de tradisjonelle forsvarsgrener, hær, flåte og flyvåpen («the parent services») utdanne og stille styrker og materiell samt ekspertise på det mer teknisk begrensede område til rådighet for egne «funksjonelle forsvarsgrener», som skulle være ansvarlige for løsningen av de forskjellige, aktuelle og akutte forsvarsoppdrag («task forces»).

Hverken den britiske forsvarsplanlegging av 1963 eller Pentagons «Joint Chiefs of Staff» har gått langt nok i denne retning, mener forfatteren. Tendensen har gitt seg utslag på enkelte punkter, men den fulle konsekvens er etter forfatterens mening ikke trukket. Det må bli fullt samsvar mellom funksjon, organisasjon og administrativ kontroll av forsvaret på alle plan, inklusive det budsjettmessige.

General Moultons synspunkter er utvilsomt stimulerende og interessante både som uttrykk for moderne forsvars- og militærteori og på bakgrunn av britisk militær og politisk historie og tradisjon. Selv om de ikke blir, eller ennå ikke kan bli, gjennomført i den utstrekning general Moulton foreslår og som kanskje er noe preget av hans egne spesielle forutsetninger og erfaringer som «Chief of Amphibious Warfare», bør de kunne ha meget å gi langtidsplanleggere av forsvaret og militært interesserte i mange land.

Helge Groth.

NMT 1964

Bernard Ash: «Norway 1940»

## Et britisk oppgjør med Norges-felttoget

Av generalmajor O. Lindbäck-Larsen.

«Vrede dør med årene, og spørsmål mister sin betydning. Men de dør aldri helt, og historien vil i allfall ta spørsmålene opp... Liten ære er gitt til de hårdt prøvede menn i Norge for hva de forsøkte å gjøre, men uten de midler som trengtes. Verden har aldri villet forstå hvor lite de hadde å rutte med, eller hva de kunne ha gjort med bare litt til.

Det er på tide de får sin anerkjennelse.»

Dette blir da bokens program, og i «de hårdt prøvede menn i Norge» inkluderer forfatteren i høy grad nordmennene — deres sjef, stridskrefter og selve det norske folk. Det ser faktisk ut til at han anser oppreisning for nordmennene så nødvendig at det kan gi et støkk i vår nasjonale selvtilfredshet. Er det virkelig så at det er kretser i England som bærer nag for vår holdning i 1940?

Forfatterens defensorat for nordmennene gjelder både nøytralitetspolitikken før 9. april, selve felttoget og de britiske rapporter og andre fremstillinger etterpå.

«Hva med nordmennene?» sier han. «De kommer alt for lite inn i britiske og franske (og også tyske) overlegninger og de fortsetter med det i det korte felttog. Ingen av partene har brydd seg synderlig om det faktum at det var deres land de lekte med.»

«Det er riktig det at Norge var en plage for vår krigføring og at det ikke tok i mot hjelp før det var for sent. Var ikke det nøyaktig hva vi selv hadde gjort med langt mindre unnskyldning. Hvem var vi, og hvem er vi?» som kritiserer nordmennene for hva vi selv hadde gjort.

Naturligvis var nordmennene tåper. Det var vi også.»

\*) Uthevet av O. L.-L.

Forfatteren har for sin fremstilling langt på vei kunnet støtte seg til den frimodige offisielle fremstilling av felttoget i Norge som utkom i 1952 forfattet av T. K. Derry som første ledd i den britiske krigshistoriske beskrivelse av annen verdenskrig. På norsk side har forfatteren stått i forbindelse med general Beichmann, oberst Munthe-Kaas og general Sandvik og derigjennom sikret seg at skildringen av de operative begivenheter i det vesentlige stemmer overens med de norske krigshistoriske undersøkelser i de operasjonsteatre boken hovedsaklig behandler — henholdsvis overkommandoen, Gudbrandsdal og Nord-Norge. (For behandling av Nord-Trøndelag var vel ingen norske forskere tatt ut på den tid boken ble laget.)

For skildringen av det miljø begivenhetene ble utspilt i, har derimot forfatteren holdt seg til britiske overleveringer og derved kommet i skade for å gjenopplive adskillige forestillinger fra krigstiden som senere undersøkelser har tatt livet av.

Han gjengir — men tar riktignok for sin personlige del avstand fra — den da rådende og åpenbart fremdeles rådende alminnelige britiske forestilling at femtekolonnevirksomhet spilte en avgjørende rolle i Norge i 1940. Forfatteren mener selv tvertimot at denne virksomhet i Norge var mindre enn i noe annet okkupert land. Derimot mener han at tyske forretningsfolk, diplomatiske og konsulære representanter og især deres fruer, samt «Wienerbarn» spilte en betydningsfull rolle. Dette er vel en av de forestillinger fra den gang som ikke har funnet bekreftelse i norske undersøkelser.

Han opprettholder, men går ikke god for, ryktene om at tyske soldater 9. april også kom inn over den svenske grense, og han aksepterer uten reservasjon den utbredte forestilling fra 1940 om at tyske tropper 9. april myldret ut fra handelskip som på forhånd lå i norske havner. En av dem han lar «myldre ut» på denne måte er general Dietl som notorisk kom til Narvik på en av de tyske torpedojagere. Det er også gått forfatteren forbi at oberst Sundlo, som i krigsrett i 1946 ble dømt til livsvarig fengsel for sin virksomhet under okkupa-

sjonen, enstemmig ble frifunnet for forræderi i forbindelse med overgivelsen av Narvik.

Men alle disse feil og misforståelser, og fler med dem, er uvesentlige. Det som er vesentlig er at boken er en hederlig — men sint — manns vederheftige skildring av det som hendte norske og britiske sjefer og stridskrefter av alle forsvarsgrener. Det er på dette felt han har gjort sitt verdifulleste arbeide, og her bygger han på regimentshistorier fra de britiske avdelinger som deltok i felttoget og på samtaler med nålevende britiske krigsdeltagere.

Med bokens åpent uttalte formål, gjør boken vel krav på historisk tilforlatlighet, men ikke på personlig objektivitet, og forfatteren er ikke snau hverken med fordømmelse eller beundring. Det er i all fall ikke vi nordmenn som taper på det.

Bokens mest lysende skikkelse er Ruge, som forfatteren tegner et vidunderlig vakkert bilde av. I bakgrunnen for ham trer navnene admiral Cork and Orrery og generalene Paget, de Wiart og Fleischer frem. Forfatteren er romantisk begeistret for den farverige britisk—belgiske eventyrer Gaston de Wiart, og han lukker øynene for at hans innsats i Nord-Trøndelag nærmest må karakteriseres som negativ. Han beundrer krigeren Fleischer, som han unntagelsesfritt utstyrrer med adjektivet bister, og som han tror forakter sine britiske allierte.

Kontrasten til disse menn er den allierte krigsledelse med statsminister Chamberlain som blink for en nådeløs kritikk. Det verdifulle resultat av krigen i Norge var etter forfatterens mening at Chamberlains regjering ble skyllet bort og erstattet med Churchill, før den tyske offensiv i vest satte inn.

Av dette fremgår hans beundring for Churchill som eksponent for den britiske krigsvilje og som leder av dets krigsinnsats. Men det betyr ikke at han er noen beundrer av Churchills strategiske initiativ i forbindelse med felttoget i Norge. Han lar oss ane Churchills hånd i marinens ulykksalige kollbøtte 8. april. «Ikke noen form for argumentasjon kan gi mening i

*Et britisk oppgjør med Norgesfelttoget*

at de tropper som var samlet nettopp for å ta seg av de tyske reaksjoner på den britiske minelegging, skulle desorganiseres og gjøres avmektige i selve det øyeblikk da de trengtes mest.

Vi finner også Churchill som drivkraften i den underlige idé å konsentrere bestrebelsene for å befri Norge om et angrep på den nordligste ende av landet — Narvik.

Forfatteren kritiserer general Mackesys ledelse av de britiske tropper ved Narvik meget sterkt og er temmelig reservert overfor hans etterfølger general Auchinleck. Franskmenn har han åpenbart ikke meget til overs for, men innrømmer at general Bethouart var en djerv leder.

Det er et forunderlig fenomen at det så ofte hender at de forutsetningsvis utvalgte menn som sitter i statens og stridskrettenes øverste ledelse, i krisetider kan innta standpunkter som en ettertid bare kan fastslå er uforståelig, uforsvarlig og uomtvistelig meningsløse eller ufruktbare. Men så er det nå, og det kan jo være trøstefullt for oss alminnelige mennesker. Det er vel bare en variant av Oxenstiernas hjertesukk: «Du aner ikke, min sønn, med hvor liten visdom verden styres.» For 1940 presiserer forfatteren dette tema slik:

«Dette er den bedrøvelige fortelling om felttoget i Norge 1940. Det var et felttog nordmennene ikke hadde forberedt seg for, og som de allierte unnfanget i dårskap, besatt av illusjoner og preget av en tilsynelatende komplett mangel på forståelse av hvilken karakter krigen ville få.»

Det blir da også fortellingen om vankelmot og ubeslutsomhet i den strategiske ledelse og om en planlegging som aldri synes å regne med noen aksjon — enn si reaksjon — fra fiendens side. Hvilket jo er litt rart i en periode hvor alt initiativ hadde ligget på fiendens side.

Men for forfatterens formål med boken er det enda viktigere å fastslå at ledelsen syntes å mangle enhver forståelse for virkningen av de avgjørelser som ble truffet, i og på de stridskrefter som skulle utføre beslutningene.

For hele den nådeløse kritikk av ledelsen danner bakgrunnen

*Et britisk oppgjør med Norgesfelttoget*

for den rettferdige vurdering av innsatsen på slagmarken. Og forfatterens interesse er i så henseende likelig fordelt på alle forsvarsgrener.

Det er den tyske luftoverlegenhet som etter forfatterens mening gir alle faser av det norske felttog dets skjebnebetonte preg. Og det er undervurderingen av denne faktor som preger den allierte ledelse av operasjonene. Det eneste virkelige motmiddel er egne jagere. Men det var ikke mulig å etablere disse på grunn av fiendens luftoverlegenhet over hele krigsteatret. — bortsett fra at de allierte i og for seg ikke hadde nok å sette inn. Endog de britiske fly på hangarskipene var av sterkt redusert verdi fordi fiendens luftoverlegenhet tvang hangarskipene til å holde seg så langt fra kysten at det hindret en økonomisk utnyttelse av jagernes begrensede rekkevidde.

Likevel er forfatterens skildring av de bestrebelsene som ble gjort for å redusere lufttruselen inspirert — og inspirerende. Dette gjelder beretningen fra Romsdalen om hvorledes 263 møtte sitt Termopylene. Det gjelder i enda høyere grad de britiske fly i Nord-Norge — deres utrettelige og tapre kamp i de få dagene de fikk sin sjanse, og under den dramatiske og tragiske evakuering.

«De første av de få» som Churchills epigram gjorde berømt noen måneder senere.

Vår skuffelse over at den britiske flåte ikke greide å hindre angrepet på Norge i april 1940 er kanskje forklaringen på at vi i Norge lite har interessert oss for den britiske flåtes innsats og vilkår under felttoget. Ash, som elsker sin navy, regner også den med blant «de hårdt prøvede menn i Norge» som det er ham en kjær plikt å reise et minnesmerke.

Likesom Derry trekker han en vemodig sammenligning mellom den stolte flåte som i mai 1916 stevnet inn i Skagerak, og de beskjedne styrker som i april 1940 stakk til sjøs i en temmelig likeartet situasjon. Som bakgrunn for flåtens inngripen

*Et britisk oppgjør med Norgesfelttoget*

i Norge-felttoget, gir han en forståelsesfull skildring av den slitsomme overvåking over de store hav som la beslag på flåtenes ressurser. I Norge-operasjonen kunne bare settes inn det som kunne frigjøres fra denne trofaste tjeneste i anonym ubemerkethet.

Den del av flåten som ble satt inn, måtte gjøre sin jobb under det ubrutte tyske luftherredømme. Boken skildrer med fascinerende intensitet de dramatiske situasjoner som var en permanent side av troppettransportene til Norge og som nådde klimaks i de tre store evakueringsoperasjoner fra Romsdal, Andalsnes og Nord-Norge. Det er fremfor alt fortellingen om den britiske ukuelighet i maritim regi. Men skildringene og begivenhetene får sin spiss i en rekke destroyeroperasjoner som er gått inn i den britiske flåtes skatt av stolte tradisjoner. Vi og verden ellers har vel i så henseende mest festet oss ved Warburton—Lees angrep i Narvik 10. april. Forfatteren løfter to andre navn frem i rampelyset. «Glowworms» selvmorderiske vedring av krysseren «Hipper» den 8. april og «Acostas» like selvoppofrende torpedoangrep på slagskipet «Scharnhorst» den 8. juni. Vi nordmenn har særlig grunn til takknemlighet for dette offer. Det tvang «Scharnhorst» og «Gneisenau» til å vende hjem, uten å nå «Devonshire» som med den norske Konge, Kronprins og regjering ombord ellers hadde vært deres sikre bytte.

Likevel virker disse skildringer av de britiske flyveres og krigsskips innsats nærmest som en bakgrunn for skildringen av den skjebne som rammet den britiske hærs avdelinger. Forfatteren sier om kampen ved Tretten: «En glemt kamp i et glemt felttog, utkjempet av tropper hvis tilstand og situasjon var en anklage mot den nasjon som hadde sendt dem dit og i en ønskedrøm forstørret dem opp til en fullt utstyrt angrepshær.» Det er mot denne bakgrunn forfatteren ser de britiske avdelinger og deres norske våpenbrødre.

Det blir først og fremst fortellingen om hva møtet med det

*Et britisk oppgjør med Norgesfelttoget*

norske lende ved vinterstid betyr for fremmede avdelinger som skal kjempe der. Det er for så vidt fortellingen om alle de fordeler vi fikk gratis. Men selv vi fikk jo lære at disse fordelene ikke er nok om vi ikke setter oss i stand til å nytte dem, — og overfor en motstander som har satt seg i stand til å nytte dem.

For de britiske og franske tropper representerte det nevnte lende ved vinterstid krav som de overhode ikke kunne tilfredsstille. Låst fast til veiene og de aller nærmeste omgivelser og uten midler til å motvirke fiendens artilleristiske og luftmilitære styrker var de hjelpeløse, og de var for enhver kontakt med fienden avhengig av den flankesikring som eventuelt kunne skrapes sammen av norske skitropper.

Forfatteren skjeiner skarpt og med rette mellom de britiske regulære avdelinger, og territorialtroppene, og hans skildring av kampene ved Kvam og Otta — forsåvidt også ved Mo i Rana og Pothus i Salten — gir overbevisende bilder av de regulære bataljoners soliditet. Men det understreker for oss nordmenn bare det faktum at endog disse solide avdelinger på de nevnte steder var underkastet den lov at enhver forsvarskamp i Norge i fortid, nåtid og all fremtid har vært og vil bli avgjort i flankene av «forsvarsstillingen».

Dette er jo en riktig og ikke ny lærdom. Men det ville være filisteraktig å lese denne bok for å finne taktiske prinsipper. Dette er for hærens vedkommende en fortelling om menn og de krav menn må tilfredsstille. Det er den soldatmessige skildring av avdelingens kamp og slit med patetiske, men rettferdige skildringer av trofasthet i umulige situasjoner som er bokens beste gave til leseren.

Felttoget i Nord-Norge etterat tyskerne hadde tatt Trøndelag mener forfatteren er en epilog uten selvstendig strategisk mening, fordi tyskerne ikke kunne eller ville stanse før hele Norge var tatt. Det er jeg ganske uenig i. Tyskerne hadde aldri stirret seg så blinde på Narvik som Vestmaktene, og de regnet

sikkert ikke med å få Ofotbanen tilbake i en slik stand at de fikk malm den veien de første årene. Det tyskerne i 1940 derimot ikke hverken kunne eller ville oppgi, var å unnsette general Dietl i Narvik. Hvis hans styrke ble likvidert, var det lite rimelig at tyskerne ville gi seg i kast med et så vidløftig og usikkert foretagende som fremmarsjen gjennom Nordlands uendelige lendehindringer.

Det er derfor ikke mulig å unnskyldte de Wiart som nektet å beordre avdelinger til å ta opp den oppholdende strid fra Grong. Akkurat som det ikke er mulig å unnskyldte oberst Getz.

Vår ulykke var også at fremmarsjen mot Narvik tok så lang tid. Vi overvant aldri den forsinkelse som tragedien i Gratangen påførte oss.

Det er vel rimelig nok at britene hadde kunnet sette seg fast i Narvik den 13. april da den tyske flåteavdeling der ble tilintetgjort. Men da hadde de ikke tropper å sette i land. Senere var et direkte angrep på byen etter mitt skjønn utsiktsløst, fordi den landsatte styrke ikke ville kunne holde seg uten støtte fra krigsskipene. Og disse kunne ikke varig oppholde seg i det indre av Østfjorden på grunn av luftsituasjonen. Den eneste mulighet for å gjøre opp med Dietl var å rykke frem på bred front fra nord mellom Herjangen og riksgrensen. Det var den oppgave 6. Divisjon hadde satt seg og som den måtte løse i det vesentlige alene.

Forfatteren beklager at det i Nord-Norge ikke kom til et tilfyllt samvirke mellom de norske og britiske tropper, og han mener grunnen var general Fleischers mistillit og forakt for de britiske tropper.

Det er ikke riktig. Men det var ganske åpenbart at de britiske tropper ikke var i stand til å operere under de vilkår som forelå i 6. divisjons operasjonsteig. Og franskmennene oppdaget etter et par dager at det kunne ikke de heller. Den eneste mulighet for samvirke lå da i at britene — eller franskmennene — gikk i land på nordsiden av Ofotfjorden i ryggen på de

tyskerne 6. divisjon kjempet mot. Det ba divisjonen om, og divisjonen samvirket meget aktivt da dette ble aktuelt gjennom landgangene i Bjerkvik og Narvik. Divisjonen kjempet sin kamp uten å vente på landgangen i Bjerkvik. Men før den påfølgende operasjon mot Narvik, lot divisjonen seg forlede til å stanse fremmarsjen i en uke i påvente av amfibieangrepet over Ofotfjorden. Og utviklingen viste at dette hadde vi ikke tid til.

Men det er sikkert nok at general Fleischer var meget misfornøyd med at det ikke ble etablert en effektiv front i Sør-Hålogaland, mens britiske, franske og polske tropper var «kicking their heels» i Harstad og i de ytre sydlige deler av Ofotfjorden. Og da de allierte ville hjelpe til å befri Norge ved begynnelsen av mai å sende polakkene til — Finnmark (!) ga han klart uttrykk for sin vrede. I de samme dager da vi enda var i ferd med å fordøye meddelelsen om evakueringen og kapitulasjonen i Nord-Trøndelag, kom wingcommander, nå airmarshal Atcherley til divisjonskommandoen og krevde avgitt Bardufoss samt arbeidskraft og tropper for å sette den i stand og forsvare den. Det eneste vi hadde av flystøtte var inntil da — og ville bli inntil plassen kom i stand — våre egne flyvere som brukte Bardufoss, og Fleischer hadde ikke lyst til å gi fra seg den om han ikke fikk sikkerhet for at de britiske fly ikke en vakker dag forsvant. Nord-Trøndelag var et skremmende spor. Diskusjonen ble nokså opphisset, og Atcherley har ikke glemt det og ga gjennom brosjyren «Gladiators over Norway» i 1942 en urettferdig og fornærmelig skildring av saken og han har også gitt farve til den bok vi behandler i dag. Men Atcherley har glemt at konferansens resultat var at han tross alt fikk plassen, og at han fikk divisjonens eneste reserve, I/IR. 15 til arbeide og forsvar av Bardufoss.

Tross dette har forfatteren dyp beundring for Fleischer og for de norske tropper. «Det er til nordmennene det siste ord



## Sikkerhetsstyrker for FN

må gå,» sier han og gir en vakker skildring av de siste begivenheter i fjellene øst for Narvik.

«Fortellingen om holdningsløshet, utilstrekkelighet og improvisasjoner var over. Det var også fortellingen om den høyverdige innsatsvilje («High endeavour») og det personlige mot som bøter på tåpelighetene i en ledelse som ikke kunne heve seg til disse kvaliteter.»

En strålende bok.

## Sikkerhetsstyrker for FN

Foredrag i Oslo Militære Samfund 20. april 1964

av generalmajor T. Dale.

Det vises til oberstltn. Egges foredrag i O.M.S. om samme emne, referert i N.M.T. hefte 3/63.

Erfaringene fra væpnede FN-aksjoner hadde avdekket en rekke fundamentale feil som kunne ha ført til katastrofe. Det var i og for seg ikke til å undres over at de første forsøk fra FNs side på å bruke militær makt var forbundet med visse feil og mangler. Man kan heller si at det forbausende er at FN-aksjonene har vært såpass vellykte som de har vært.

FN-pakten forutsetter at Organisasjonen, om nødvendig, skal kunne bruke militær makt til opprettholdelse av fred og sikkerhet. I Paktens artikkel 47 er det endog fastsatt at det skal etableres en *militær stabskomite* med den oppgave — som det heter i Pakten — å råde og å bistå Sikkerhetsrådet i alle saker vedrørende Sikkerhetsrådets behov for militære maktmidler til opprettholdelse av mellomfolkelig fred og sikkerhet. Den militære stabskomite skulle videre på Sikkerhetsrådets vegne være ansvarlig for den strategiske ledelse av de væpnede styrker som stilles til Sikkerhetsrådets rådighet.

Den mulighet for sunn militær planlegning og ledelse som på denne måte var blitt instituert innen FN, ble imidlertid fullstendig *blokkert* av den kalde krigen. Den militære stabskomite ble etablert, men har aldri kunnet utrette noe som helst.

## Sikkerhetsstyrker for FN

Da det i 1956 ble aktuelt i en fart å sende en FN-styrke til Egypt, måtte man derfor finne en vei *utenom* den som FN-pakten instituerte, nemlig Sikkerhetsrådet og dettes militære stabskomite. At en slik vei ble funnet, og at beslutning om etablering av UNEF ble fattet, var vel intet mindre enn en politisk bragd. Men denne løsningen måtte nødvendigvis bli *improvisert*.

Det er ikke nødvendig å forklare hvorfor improvisert bruk av militær makt er *farlig*. Vi som kjenner det langvarige og nitide forarbeide som kreves for at en militær operasjon ikke skal løpe ut av kontroll, vet å verdsette det fantastiske arbeide og den store dyktighet som er utvist av dem som ledet UNEF. Deres oppgave var å følge opp den politiske løsning som var funnet og gjøre det best mulige ut av en vanskelig militær situasjon. Det gikk bra.

Det som *skuffet* var at man i Congo gjorde om igjen mange av de samme feilene som ble gjort ved etableringen av UNEF, og dertil en rekke *andre* feil som riktignok tildels skrev seg fra at forholdene i Congo var meget vanskeligere. Det syntes som FN manglet muligheten for å trekke lærdom av sine militære feil. Derved manglet man også forutsetningen for gradvis å gjøre tingene bedre. Det syntes klart at man her sto overfor en *organisasjonsmessig* mangel.

Når det gjaldt å *rette* feilene, finnes der mange forslag og idéer. Altfor mange. Det er skrevet mange bøker og enda flere artikler — vitenskapelige og populære — som gir anvisning på hvordan FN bør organisere sin bruk av militær makt på en effektiv måte. Som allerede sagt instituerer også FN-pakten en meget tilfredsstillende ordning. Men den veien er altså *blokkert*. Arbeidsgruppens politiske analyse viste at mange av de andre teoretisk sett utmerkede forslag som er fremsatt i tidens løp, var luftkasteller fordi forutsetningene som de skulle bygge på ikke eksisterer i dag. Gruppen besluttet seg til å bygge på den improviserte brukt av makt som *faktisk* hadde funnet sted. Oppgaven ble da å peke på hvilke tiltak som måtte settes